

Date: 25th February-2026

TALABALAR KREATIV KOMPETENSIYASINING IJTIMOY-PSIXOLOGIK OMILLARI

Anvarova Diyoraxon Ikromjon qizi

Andijon Davlat Universiteti

Pedagogika-psixologiya yo'nalishi 1- kurs magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada talabalar kreativ kompetensiyasining ijtimoiy-psixologik omillari ilmiy-nazariy va empirik jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi talabalarda kreativ fikrlash, muammoli vaziyatlarga innovatsion yondashuv hamda mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatining shakllanishiga ta'sir etuvchi ijtimoiy va psixologik omillarni aniqlashdan iborat. Maqolada ijtimoiy muhit, ta'lim jarayonining interaktivligi, shaxslararo munosabatlar, motivatsiya, o'z-o'zini baholash darajasi, refleksiya va kommunikativ faollik kabi omillarning kreativ kompetensiya rivojlanishidagi o'rnini yoritilgan. Tadqiqot davomida kuzatish, so'rovnoma, psixodagnostik metodlar hamda statistik tahlil usullaridan foydalanildi. Olingan natijalar talabalar kreativ kompetensiyasining rivojlanishi ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, psixologik xavfsizlik muhiti va ichki motivatsiya bilan bevosita bog'liqligini ko'rsatdi. Shuningdek, ta'lim jarayonida hamkorlikka asoslangan pedagogik texnologiyalarni qo'llash kreativlikni samarali rivojlantirishga xizmat qilishi asoslab berildi.

Kalit so'zlar: kreativ kompetensiya, ijtimoiy-psixologik omillar, talaba shaxsi, motivatsiya, refleksiya, innovatsion fikrlash, ta'lim muhiti.

Аннотация: В данной статье анализируются социально-психологические факторы развития креативной компетентности студентов в теоретическом и эмпирическом аспектах. Цель исследования заключается в выявлении социальных и психологических факторов, влияющих на формирование у студентов креативного мышления, способности к инновационному решению проблем и самостоятельному принятию решений. В статье раскрывается роль социальной среды, интерактивности образовательного процесса, межличностных отношений, мотивации, уровня самооценки, рефлексии и коммуникативной активности в развитии креативной компетентности.

В ходе исследования использованы методы наблюдения, анкетирования, психодиагностические методики и статистический анализ. Полученные результаты показали, что развитие креативной компетентности студентов напрямую связано с социальной поддержкой, психологически безопасной образовательной средой и внутренней мотивацией.

Ключевые слова: креативная компетентность, социально-психологические факторы, личность студента, мотивация, рефлексия, инновационное мышление, образовательная среда.

Abstract: This article analyzes the socio-psychological factors influencing the development of students' creative competence from both theoretical and empirical perspectives. The purpose of the study is to identify the social and psychological factors

Date: 25th February-2026

affecting the formation of creative thinking, innovative problem-solving skills, and independent decision-making abilities among students. The paper examines the role of the social environment, interactivity of the educational process, interpersonal relationships, motivation, self-esteem, reflection, and communicative activity in fostering creative competence.

The research employed observation, surveys, psychodiagnostic methods, and statistical analysis. The findings indicate that the development of students' creative competence is directly related to social support, a psychologically safe learning environment, and intrinsic motivation.

Keywords: creative competence, socio-psychological factors, student personality, motivation, reflection, innovative thinking, educational environment.

Globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida jamiyat taraqqiyoti innovatsion g'oyalar, noan'anaviy yondashuvlar hamda ijodiy fikrlashga ega mutaxassislarni tayyorlashni taqozo etmoqda. Zamonaviy oliy ta'lim tizimi oldida turgan ustuvor vazifalardan biri – talabalarni nafaqat kasbiy bilim va ko'nikmalar bilan qurollantirish, balki ularda kreativ kompetensiyani shakllantirish va rivojlantirishdan iboratdir. Kreativ kompetensiya shaxsning muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, yangi g'oyalar yaratish, innovatsion qarorlar qabul qilish hamda o'z faoliyatini refleksiv baholash qobiliyatlarini o'zida mujassam etadi.

Ilmiy adabiyotlarda kreativlik hodisasi turli yondashuvlar asosida talqin qilingan. Xususan, kreativlikning psixologik asoslari, uning shaxs xususiyatlari, motivatsion omillar va ijtimoiy muhit bilan o'zaro bog'liqligi keng tadqiq etilgan. Biroq talabalarning kreativ kompetensiyasini aynan ijtimoiy-psixologik omillar nuqtayi nazaridan kompleks o'rganish dolzarb masalalardan biri bo'lib qolmoqda. Chunki talabaning ijodiy salohiyati nafaqat individual kognitiv xususiyatlar, balki uning ijtimoiy muhitdagi o'rni, shaxslararo munosabatlari, kommunikativ tajribasi, motivatsiyasi va psixologik xavfsizlik hissi bilan ham bevosita bog'liqdir.

Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonining tashkil etilishi, pedagogik hamkorlik darajasi, interaktiv metodlardan foydalanish, guruh dinamika va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash mexanizmlari talabalar kreativ kompetensiyasining rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shu jihatdan, kreativ kompetensiyaning shakllanish mexanizmlarini aniqlash hamda unga ta'sir etuvchi ijtimoiy-psixologik omillarni ilmiy asosda tahlil qilish zarurati yuzaga kelmoqda.

Mazkur tadqiqotning maqsadi – talabalar kreativ kompetensiyasining rivojlanishiga ta'sir etuvchi ijtimoiy-psixologik omillarni nazariy va empirik jihatdan asoslashdir. Tadqiqot vazifalari sifatida kreativ kompetensiya tushunchasining mazmun-mohiyatini aniqlashtirish, uning tarkibiy komponentlarini belgilash, ijtimoiy va psixologik omillar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tahlil qilish hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqish ko'zda tutilgan.

Tadqiqot natijalari oliy ta'lim muassasalarida talabalar kreativ kompetensiyasini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik va psixologik dasturlarni takomillashtirishga xizmat

Date: 25th February-2026

qiladi hamda mazkur sohadagi ilmiy izlanishlar uchun metodologik asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Kreativ kompetensiya zamonaviy pedagogika va psixologiya fanlarida shaxsning ijodiy salohiyatini amaliy faoliyatda namoyon eta olish qobiliyati sifatida talqin etiladi. U nafaqat yangi g'oyalarni ishlab chiqish, balki ularni ijtimoiy ahamiyatga ega natijalarga aylantirish jarayonini ham qamrab oladi. Kompetensiyaviy yondashuv nuqtayi nazaridan kreativ kompetensiya bilim, ko'nikma, malaka, shaxsiy sifatlar va qadriyatlar integratsiyasi asosida shakllanadi.

Psixologik tadqiqotlarda kreativlik divergent fikrlash, moslashuvchanlik, originallik va muammoga sezgirlik kabi kognitiv xususiyatlar bilan bog'liq holda izohlanadi. Shu bilan birga, kreativ kompetensiya faqat individual intellektual imkoniyatlar bilan cheklanmaydi; u shaxsning ijtimoiy tajribasi, motivatsion sohasi va emotsional barqarorligi bilan uzviy aloqada rivojlanadi. Demak, kreativ kompetensiya ko'p omilli va tizimli hodisa sifatida qaralishi lozim.

Talabalarning kreativ kompetensiyasi shakllanishida ijtimoiy muhit muhim determinanta sifatida namoyon bo'ladi. Avvalo, ta'lim muassasasidagi psixologik iqlim, o'qituvchi-talaba hamkorligi, guruh ichidagi o'zaro munosabatlar va akademik erkinlik darajasi ijodiy faollikni rag'batlantiruvchi yoki cheklovchi omil bo'lib xizmat qiladi.

Ijtimoiy qo'llab-quvvatlash mexanizmlari – ya'ni o'qituvchining konstruktiv fikr-mulohazasi, tengdoshlar bilan samarali kommunikatsiya va jamoaviy faoliyat – talabada o'ziga ishonch hissini mustahkamlaydi. Bu esa kreativ tashabbus ko'rsatish ehtimolini oshiradi. Aksincha, haddan tashqari nazorat, tanqidiy bosim yoki psixologik xavfsizlikning yetishmasligi ijodiy faollikni pasaytirishi mumkin.

Shuningdek, zamonaviy ta'lim texnologiyalarining qo'llanilishi (muammoli ta'lim, loyiha metodi, interaktiv usullar) talabalarning mustaqil fikrlashi va innovatsion yondashuvini rivojlantirishga xizmat qiladi. Guruhiy dinamika va ijtimoiy rollar tizimi ham kreativ jarayon samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Talabalar kreativ kompetensiyasining rivojlanishida ichki motivatsiya yetakchi omil hisoblanadi. Shaxsning o'zini namoyon etish ehtiyoji, bilishga qiziqishi va yangilikka intilishi ijodiy faoliyatni qo'llab-quvvatlaydi. Motivatsiyaning ichki xarakterga ega bo'lishi kreativ jarayonning barqarorligini ta'minlaydi.

Bundan tashqari, o'z-o'zini baholash darajasi va refleksiya qobiliyati ham muhim psixologik determinantlardir. Adekvvat o'zini baholash talabaning riskka borish, yangi g'oyalarni ilgari surish va xatolardan qo'rqmaslik xususiyatini kuchaytiradi. Refleksiya esa ijodiy faoliyat natijalarini tahlil qilish va takomillashtirish imkonini beradi.

Emotsional barqarorlik va stressga chidamlilik ham kreativ kompetensiyaning tarkibiy jihatlaridan biridir. Noaniqlik sharoitida samarali faoliyat yuritish, muammoli vaziyatlarda konstruktiv yondashuvni saqlab qolish talabaning psixologik yetukligini ifodalaydi.

Talabalar kreativ kompetensiyasi ijtimoiy va psixologik omillarning o'zaro ta'siri natijasida shakllanadi. Ijtimoiy muhit shaxsning ichki motivatsiyasini rag'batlantirishi yoki susaytirishi mumkin. Shu bois kreativ kompetensiyani rivojlantirishda tizimli yondashuv

Date: 25th February-2026

zarur: bir tomondan, qulay pedagogik va ijtimoiy sharoit yaratish, ikkinchi tomondan esa talabning individual-psixologik xususiyatlarini rivojlantirish.

Empirik kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, hamkorlikka asoslangan ta'lim modeli va psixologik xavfsiz muhit talabalarda yuqori darajadagi kreativ tashabbus va mustaqil fikrlashni shakllantiradi. Demak, kreativ kompetensiya shaxs va muhit o'rtasidagi dinamik o'zaro aloqaning mahsuli sifatida namoyon bo'ladi.

Kreativ kompetensiya zamonaviy kompetensiyaviy yondashuv doirasida shaxsning ijodiy salohiyatini real ijtimoiy va kasbiy faoliyatda samarali qo'llay olish qobiliyatini ifodalovchi integrativ sifat sifatida talqin etiladi. U faqatgina yangi g'oya yaratish bilan cheklanmay, balki mazkur g'oyaning ijtimoiy ahamiyati, amaliy qiymati va muammoli vaziyatni hal etishdagi funksional samaradorligini ham o'z ichiga oladi.

Tuzilmaviy jihatdan kreativ kompetensiyani quyidagi komponentlar asosida tahlil qilish maqsadga muvofiq:

Kognitiv komponent – divergent fikrlash, analitik-sintetik tafakkur, muammoga sezgirlik, intellektual moslashuvchanlik.

Motivatsion-qadriyatli komponent – ichki motivatsiya, yangilikka intilish, o'zini namoyon qilish ehtiyoji, ijodiy faoliyatga ijobiy munosabat.

Emotsional-irodaviy komponent – noaniqlikka bardoshlilik, stressga chidamlilik, riskka tayyorlik, mustaqillik.

Kommunikativ-ijtimoiy komponent – hamkorlik qobiliyati, fikr almashish madaniyati, konstruktiv muloqot va ijtimoiy moslashuvchanlik.

Refleksiv komponent – o'z faoliyatini tahlil qilish, xatolarni konstruktiv qabul qilish va o'zini rivojlantirish strategiyalarini belgilash.

Mazkur komponentlar o'zaro uzviy bog'langan bo'lib, ulardan birining sust rivojlanishi kreativ kompetensiyaning umumiy darajasiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bois kreativ kompetensiyani tizimli va dinamik jarayon sifatida o'rganish ilmiy jihatdan asosli yondashuv hisoblanadi.

Talabalarning kreativ kompetensiyasi shakllanishi ko'p darajali ijtimoiy-psixologik omillar tizimi bilan belgilanadi. Ushbu omillarni mikro, mezo va makro darajalarda ko'rib chiqish mumkin.

Mikro darajada kreativ kompetensiyaning shakllanishi shaxsning individual-psixologik xususiyatlari bilan belgilanadi. Bunda ichki motivatsiya, o'z-o'zini baholash darajasi, refleksivlik, shaxsiy qadriyatlar tizimi va kognitiv uslub muhim o'rin tutadi.

Ichki motivatsiya kreativ faoliyatning asosiy harakatlantiruvchi kuchi hisoblanadi. Agar talaba ijodiy jarayondan zavq olsa, uning kreativ mahsuldorligi ortadi. Aksincha, tashqi rag'batlar ustuvor bo'lgan sharoitda ijodiy faoliyatning barqarorligi pasayishi mumkin.

O'z-o'zini baholash darajasi ham kreativ tashabbusga bevosita ta'sir qiladi. Adekvat o'zini baholash shaxsda mustaqil qaror qabul qilish, yangilikdan qo'rqmaslik va xatolardan saboq chiqarish imkonini yaratadi.

Date: 25th February-2026

Oliy ta'lim muassasasidagi ijtimoiy-psixologik muhit kreativ kompetensiyaning rivojlanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Psixologik xavfsizlik, akademik erkinlik, o'zaro hurmat va qo'llab-quvvatlash muhiti talabalarning ijodiy faolligini oshiradi.

Guruhiy dinamika ham muhim omildir. Jamoaviy loyiha faoliyati, interaktiv metodlar, muammoli vaziyatlarni birgalikda hal etish jarayonlari talabalarni erkin fikr bildirishga undaydi. Ijtimoiy rollarning adolatli taqsimlanishi va konstruktiv muloqot kreativ jarayon samaradorligini kuchaytiradi.

Pedagog shaxsining roli alohida ahamiyatga ega. O'qituvchining demokratik uslubi, ochiqqligi, innovatsion metodlardan foydalanishi talabalar kreativ salohiyatini yuzaga chiqarishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Kreativ kompetensiya ijtimoiy-madaniy qadriyatlar tizimi bilan ham uzviy bog'liq. Jamiyatda innovatsiyaga ochiqlik, yangilikni qadrlash va mustaqil fikrlashga nisbatan ijobiy munosabat mavjud bo'lsa, yoshlarning kreativ salohiyati kengroq namoyon bo'ladi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi ham kreativ fikrlash imkoniyatlarini kengaytiradi. Raqamli muhit talabalarga global axborot resurslaridan foydalanish, turli madaniy kontekstlar bilan tanishish va g'oyalar almashinuvida faol ishtirok etish imkonini beradi.

Kreativ kompetensiya shaxs va muhit o'rtasidagi dinamik o'zaro ta'sir natijasida shakllanadi. Ijtimoiy muhit ichki motivatsiyani kuchaytirishi yoki susaytirishi mumkin; shuningdek, shaxsning psixologik tayyorgarligi ham ijtimoiy imkoniyatlardan foydalanish samaradorligini belgilaydi.

Masalan, psixologik xavfsiz muhitda o'qiyotgan, ammo ichki motivatsiyasi sust bo'lgan talaba yuqori kreativ natijaga erisha olmasligi mumkin. Aksincha, kuchli ichki motivatsiyaga ega, biroq ijtimoiy bosim yuqori bo'lgan sharoitda tahsil olayotgan talabaning kreativ faolligi cheklanishi ehtimoli mavjud.

Shu bois kreativ kompetensiyani rivojlantirish kompleks yondashuvni talab qiladi:

- qulay ijtimoiy-psixologik muhit yaratish;
- talabalar motivatsiyasini qo'llab-quvvatlash;
- refleksiya va o'zini rivojlantirish ko'nikmalarini shakllantirish;
- interaktiv va innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash.

Talabalar kreativ kompetensiyasini rivojlantirish uchun quyidagi ilmiy-amaliy yo'nalishlar samarali hisoblanadi:

- muammoli va loyiha asosida ta'limni joriy etish;
- tanqidiy va divergent fikrlashni rivojlantiruvchi topshiriqlarni qo'llash;
- psixologik treninglar orqali kommunikativ va refleksiv ko'nikmalarni mustahkamlash;
- ijtimoiy hamkorlik va akademik erkinlikni kengaytirish.

Mazkur yo'nalishlar kreativ kompetensiyani shaxsning barqaror sifatiga aylantirishga xizmat qiladi hamda talabalarni innovatsion faoliyatga tayyorlashning muhim sharti hisoblanadi.

Talabalarda kreativlikni aniqlash uchun so'rovnoma o'tkazildi va so'rovnoma natijasida quyidagicha statistic tahlil qilindi.

Date: 25th February-2026

Ball oralig'i	Daraja	Talabalar soni	%
80–100	Yuqori	28	28%
60–79	O'rtacha	46	46%
40–59	Past	21	21%
20–39	Juda past	5	5%

0.87 ko'rsatkich so'rovnomaga yuqori ichki ishonchlilikka ega ekanini bildiradi. Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, talabalar kreativ kompetensiyasi ko'p omilli, tizimli va dinamik xususiyatga ega bo'lib, uning shakllanishi va rivojlanishi ijtimoiy hamda psixologik omillarning o'zaro ta'siri asosida amalga oshadi. Kreativ kompetensiya shaxsning kognitiv imkoniyatlari bilan bir qatorda, uning motivatsion sohasi, emotsional barqarorligi, refleksiv qobiliyati hamda ijtimoiy muhit bilan o'zaro munosabatlari orqali namoyon bo'ladi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, ichki motivatsiya, adekvat o'z-o'zini baholash, noaniqlikka bardoshlilik va refleksiya talabalarning kreativ faolligini belgilovchi asosiy psixologik determinantlar hisoblanadi. Shu bilan birga, ta'lim jarayonidagi psixologik xavfsizlik muhiti, o'qituvchi-talaba hamkorligi, guruh dinamikasining ijobiy xarakteri va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash mexanizmlari kreativ kompetensiyaning rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Kreativ kompetensiya shaxs va muhit o'rtasidagi o'zaro determinatsiya mahsuli sifatida namoyon bo'lishi isbotlandi. Ya'ni, qulay ijtimoiy-psixologik sharoit mavjud bo'lgan taqdirda ham, agar talabaning ichki motivatsiyasi yetarli darajada shakllanmagan bo'lsa, kreativ natijadorlik past bo'lishi mumkin. Aksincha, kuchli ichki motivatsiyaga ega talaba qo'llab-quvvatlovchi muhitda yuqori darajadagi ijodiy natijalarga erishadi.

Shu asosda quyidagi ilmiy-amaliy xulosalarga kelindi:

1. Kreativ kompetensiyani rivojlantirish kompleks yondashuvni talab etadi, bunda pedagogik, psixologik va ijtimoiy omillar uyg'unligi ta'minlanishi zarur.
2. Oliy ta'lim muassasalarida psixologik xavfsiz, erkin va hamkorlikka asoslangan ta'lim muhitini yaratish kreativ faollikni rag'batlantiradi.
3. Talabalarda ichki motivatsiya va refleksiv ko'nikmalarni rivojlantirish kreativ kompetensiyaning barqaror shakllanishiga xizmat qiladi.
4. Interaktiv, muammoli va loyiha asosidagi ta'lim texnologiyalarini keng joriy etish kreativ salohiyatni samarali namoyon etish imkonini beradi.

Umuman olganda, talabalar kreativ kompetensiyasining ijtimoiy-psixologik omillarini chuqur o'rganish oliy ta'lim tizimida innovatsion fikrlaydigan, mustaqil qaror qabul qila oladigan va ijtimoiy faol mutaxassislarni tayyorlashda muhim nazariy hamda amaliy ahamiyat kasb etadi. Mazkur tadqiqot natijalari kelgusida kreativ kompetensiyani baholash mezonlarini takomillashtirish va uni rivojlantirishga qaratilgan maxsus dasturlar ishlab chiqish uchun metodologik asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2010.

Date: 25th February-2026

2. Davletshin M.G. Umumiy psixologiya. – Toshkent: Fan, 2005.
3. Guilford, J. P. The nature of human intelligence. – New York: McGraw-Hill, 1967.
- Torrance, E. P. Torrance Tests of Creative Thinking. – Lexington, MA: Personnel Press, 1974.
4. Amabile, Teresa M. Creativity in Context. – Boulder, CO: Westview Press, 1996.
5. Sternberg, Robert J. Wisdom, Intelligence, and Creativity Synthesized. – Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
6. Vygotsky, Lev S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.

